

Asia: VN/796/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lapsiasiavaltuutettu pitää tervetulleena muutoksena, että velvollisuus tasa-arvosuunnitteluun ulotetaan myös varhaiskasvatukseen. Tehokas tasa-arvon edistämistyö edellyttää systemaattista suunnittelua saavuttaakseen tavoitteensa. Nyt esitetyillä muutoksilla naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettuun lakiin (609/1986) varmistetaan järjestelmällinen tasa-arvosuunnittelu. Lapsiasiavaltuutetun tapaamat lapset ovat tuoneet esiin, että kiusaamisen eliminoinnin kannalta moninaisuuden systemaattisella kunnioittamisella varhaiskasvatuksesta saakka on tärkeä rooli. Lisäksi lapset ovat kertoneet aikuisten ennakkoalojen ikävistä vaikutuksista arjessaan.

”Mulla on myös sellanen juttu että kerran ku mä olin pukuhuoneessa, ni yks tyyppi aikuisista [koulussa] sanoi et mä en sovi tyttöjen pukkariin, ja mä en pääse poikien pukkariin koska ei tiedetä mikä mä olen.” (Lapsi lapsiasiavaltuutetun sateenkaarevien lasten ja nuorten Nuoret neuvonantajat -tapaamisessa keväällä 2021)

Lapsiasiavaltuutettu pitääkin esitysluonnoksen tavoitteita (mm. muutokset varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien aikuisten toimintaan & sukupuolen moninaisuuteen liittyvän syrjinnän ennaltaehkäisy, s. 5) erittäin kannatettavina. Lapsiasiavaltuutettu jakaa esitysluonnoksessa esitetyn näkemyksen (s. 8) siitä, että sukupuolitietoinen varhaiskasvatusta oletettavasti entistä paremmin turvaa yhtäläisiä mahdollisuuksia jo varhaislapsuudesta lähtien.

Lapsen etu ja oikeus ilmaista mielipiteensä

On hyvä, että esitysluonnoksen lähtökohdaksi asetetaan lapsen edun toteutuminen ja tunnustetaan lapsen oikeus tulla kuulluksi (s. 5), sillä lapsen edun ei voida katsoa täysin toteutuvan, mikäli lasta ei ole kuultu tai lapselle ei ole annettu mahdollisuutta tulla kuulluksi.(1) Esitysluonnoksessa kiitettävästi painotetaan lapsen oikeutta tulla kuulluksi, ja siinä myös tuodaan esiin kyseisen oikeuden luonne lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteena (s. 16). Lapsiasiavaltuutettu kuitenkin muistuttaa, että komitea on määritellyt lapsen oikeuden tulla kuulluksi yleissopimusta koskevaksi yleisperiaatteeksi(2), mikä ei täysin käy ilmi esitysluonnoksen tämänhetkisestä muotoilusta. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan kyseisen oikeuden yleisperiaatteellinen asema ei ole mielipidekysymys, vaikka esitysluonnoksen muotoilusta(3) voi tällä hetkellä saada sellaisen kuvan.

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että esitysluonnoksessa on huomioitu vaihtoehtoisia tapoja kuulla lasta, muun muassa leikin keinoin (esim. s. 9). YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut sitä, ettei ikä yksin ratkaise lapsen näkemysten merkitystä(4), ja olisikin hyvä, jos esitysluonnoksessa viitattaisiin systemaattisesti lapsen ikään ja kehitystasoon(5).

Kuten sanottua, lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että lapsen oikeutta tulla kuulluksi painotetaan esitysluonnoksessa. Muotoilut koskien lapsen oikeutta osallistua tasa-arvosuunnitelman laatimiseen ovat kuitenkin läpi esitysluonnoksen muotoiluiltaan hieman vaihtelevia. Useassa kohtaa käytetään ilmaisua ”lapset osallistuisivat” (s. 5, 6, 9, 15, 18), joka jo pelkästään konditionaalimuotoilunsa vuoksi on hieman epäselvä. Esitetyn pykälätekstin tasolla puolestaan (5 b §) muotoilu kuuluu: ”Lapset osallistuvat suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.” Tässä yhteydessä lapsiasiavaltuutettu haluaa lisäksi korostaa, ettei lapsen oikeus osallistua velvoita lasta osallistumaan.(6) Selkeämmin lapsen oikeuksien yleissopimuksen kanssa linjassa oleva muotoilu olisikin sellainen, joka ilmentäisi lapsen oikeutta tulla kuulluksi velvoittamatta lasta ilmaisemaan mielipiteensä. Esimerkiksi yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 6 §:stä löytyvä: ”varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi”(7) on lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan tältä kannalta onnistunut muotoilu.

Sukupuolen moninaisuus ja esitysluonnoksen termistö

Esitysluonnoksessa (s. 4) todetaan, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 kirjausten mukaan ”tulisi pohtia esimerkiksi, miten sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa”. On tärkeää, että myös lainsäädännön tasolla huomioidaan sukupuolen moninaisuus termistövalinnoissa, koska lakikielessä omaksutuilla käsitteillä on vaikutusta esimerkiksi ohjeistuksissa ym. käytettävään kieleen. Myös lapsiasiavaltuutetun tapaamat nuoret ovat tuoneet esille turhaa sekä syrjivältä tuntuvaa sukupuolittuneisuutta ja sukupuolittamista virallisissa asiakirjoissa ja muissa viranomaisyhteyksissä.

”Ja se niinku on diskriminoivaa, se syrjii ihmisiä, jotka ei kuulu tähän normibinääriseen jakoon.”
(Nuori lapsiasiavaltuutetun sateenkaarevien lasten ja nuorten Nuoret neuvonantajat -tapaamisessa
keväällä 2021)

Lapsiasiavaltuutettu ymmärtää, että koska voimassa olevassa tasa-arvolaissa puhutaan edelleen osin binäärisellä tavalla sukupuolesta, on nyt esitetyissä muutoksissa perusteltua noudattaa samaa logiikkaa. Tulisi harkita, ovatko binääristä sukupuolikäsitystä ilmentävät muotoilut enää perusteltuja, kun lainsäädännössä(8) ja yhteiskunnassa yleisemminkin(9) pyritään eroon tarpeettomasta sukupuolittuneesta kielestä. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaakin jatkossa harkittavaksi sitä, että esimerkiksi tasa-arvolain 5 § (sekä muut vastaavat kohdat) muotoillaan siten, että siitä poistetaan viittaukset tyttöihin, poikiin, naisiin ja miehiin ja todetaan kaikilla olevan sukupuolesta riippumatta samat mahdollisuudet.

Nyt käsillä olevan esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulisi lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan siis vähintäänkin poistaa turhat binääristä sukupuolikäsitystä ilmentävät muotoilut. Esitysluonnoksessa muun muassa todetaan (s. 15), että ”Tähän voi liittyä esimerkiksi, kuinka lelut tai kirjat päiväkodissa asetellaan ja onko toiminnassa sukupuolistereotypioita vaikkapa tyttöjen ja poikien osalta.” Asian voisi yhtä hyvin ilmaista: ”Tähän voi liittyä esimerkiksi, kuinka lelut tai kirjat päiväkodissa asetellaan ja onko toiminnassa sukupuolistereotypioita.”, ilman asiayhteydessä tarpeetonta viittausta tyttöihin ja poikiin.

Ammattilaisten koulutus

Esitysluonnoksesta käy ilmi, että varhaiskasvattajien koulutuksesta puuttuu yleinen ja yhteinen opintojakso, joka valmistaisi tasa-arvon edistämiseen (s. 4). Lapsiasiavaltuutettu pitääkin erittäin kannatettavana, että laaditaan varhaiskasvatustoimijoiden tueksi opas, jossa käsiteltäisiin käytännönläheisesti varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua (s. 18). Tämä on linjassa myös tasa-arvovaltuutetun suosituksen kanssa.(10)

(1) YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12), kohta 74.

(2) YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä (CRC/GC/2003/5), kohta 12.

(3) ”Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59/1991 ja 60/1991) eräänä yleisperiaatteena voidaan pitää lasten näkemysten kunnioittamista kaikissa heitä itseään koskevissa asioissa”

(4) CRC/C/GC/12, kohta 29.

(5) Esim. s. 5 ja 9 viitataan vain ikätasoon kun taas s. 13, 14 ja 16 huomioidaan myös kehitystaso.

(6) CRC/C/GC/12, kohta 16.

(7) Vastaavaa muotoilua esitetään yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksessa myös varhaiskasvatuksen osalta siten, että lakiin ehdotetaan uutta 6 a §:ää, jossa todetaan, että ”Lapsille ja heidän huoltajilleen on varattava mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä”.

(8) Esimerkiksi vanhemmuuslain osalta pyrittiin siihen, että säännöksissä viitataan sukupuoleen vain siltä osin, kun se on välttämätöntä. Ks. tiedote: [https://valtioneuvosto.fi/-](https://valtioneuvosto.fi/-//1410853/vanhemmuuslakiehdotus-lausunnolle)

[//1410853/vanhemmuuslakiehdotus-lausunnolle](https://valtioneuvosto.fi/-//1410853/vanhemmuuslakiehdotus-lausunnolle).

(9) Ks. esim: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvonedistaminen/sukupuolitietoinen-viestinta>.

(10) Ks. Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Tasa-arvojulkaisuja 2022:1, s. 123.

Vahtera Sonja
Lapsiasiavaltuutetun toimisto